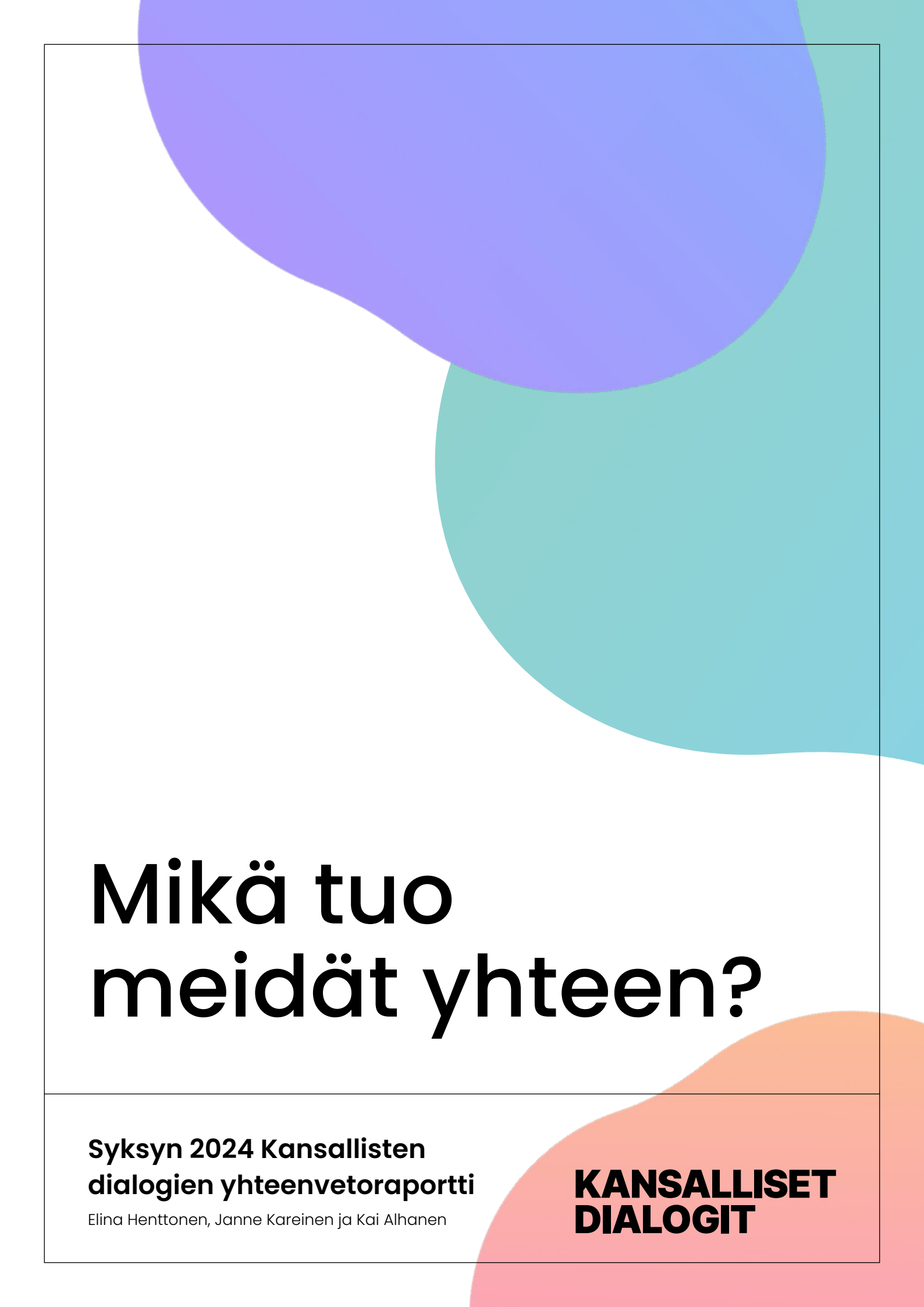

Mikä tuo meidät yhteen?

**Syksyn 2024 Kansallisten
dialogien yhteenvetoraportti**

Elina Henttonen, Janne Kareinen ja Kai Alhanen

**KANSALLISET
DIALOGIT**

Mikä tuo meidät yhteen?

Sisältö

Tiivistelmä	4
Kansalliset dialogit	6
Esipuhe	9
1. Johdanto	10
2. Tiedot keskusteluista	12
3. Kuilut – Mikä meitä erottaa?	14
Fyysiset etäisyydet.....	15
Elämänpiirien eriytyminen	16
Digitaalinen ympäristö	17
Työelämän murrokset.....	18
Yksilökeskeisyys	18
Kuplautuminen ja polarisaatio	20
Syrjintä ja rasismi.....	21
4 Sillat – Mikä meitä yhdistää?	24
Paikat.....	25
Paikallisyhteisöt.....	25
Kohtaamispaikat.....	25
Harrastukset ja tapahtumat	27
Luonto ja taide	28
Käytännöt.....	30
Yhteisöjen rakentaminen	30
Esteettömyys ja saavutettavuus	31
Moninaisuus ja monikielisyys	32
Asenteet	34
Avoin ja utelias mieli	34
Toisista välittäminen ja yhdessä ponnistelu	35
Kokemuksia dialogista.....	36
5 Johtopäätökset ja suositukset	36
Liitteet	38

Tiivistelmä

Syksyn 2024 Kansallisissa dialogeissa yli 1200 eri ikäistä, moninaisista elämäntilanteista tulevaa osallistujaa keskusteli 107 dialogissa siitä, mikä meitä yhdistää ja mikä erottaa. Tämä yhteenvetoraportti kuvaa dialogeissa esiin nousseita ihmisiä erottavia kuiluja sekä heidän välilleen rakentuvia siltoja.

Tärkeimmät havainnot ja johtopäätökset syksyn 2024 Kansallisista dialogeista ovat:

1. Ihmisiä erottavat monet tekijät: fyysiset etäisyydet, elämänpiirien eriytyminen ja siihen kytkeytyvä taloudellinen eriarvoisuus, työelämän murrokset ja digitalisoituminen sekä erilaiset kuplautumista, polarisaatiota ja syrjintää tuottavat toimintatavat. Ihmisten väliset jakolinjat voivat syventyessään johtaa negatiivisiin kierteisiin, jossa osallisuuden ja luottamuksen puute entisestään lisää yksilöiden ja ryhmien etäntymistä toisistaan.
2. Dialogeissa jaettiin myös lukuisia esimerkkejä siitä, millaiset yhdessä toimimisen muodot ihmiset kokevat omassa elämässään merkityksellisiksi, ja millä tavoin he haluavat oppia ymmärtämään toisiaan paremmin. Yhdistävinä tekijöinä toimivat muun muassa erilaiset paikat ja tilat, kuten nuorisotilat, kylätalot, taide, lenkkipolut ja harrastukset. Paikkojen lisäksi esiin nousivat käytännöt ja toimintatavat, joilla rakennetaan avoimia ja kaikille saavutettavia yhteisöjä, sekä utelias ja toisista välittävä asenne.
3. Yhteen tulemiseen, yhteisöllisyyden ja yhteenkuuluvuuden luomiseen tarvitaan tässä ajassa aktiivista ja tietoista yhdessä ponnistelua. Julkinen hallinto voi omalla toiminnallaan tukea näitä ponnisteluja kuulemalla ja oppimalla kansalaisten kokemuksista, tarjoamalla kohtaamispaikkoja ja kutsumalla kansalaisia ratkomaan aikamme haasteita. Tarvitaan selkeää viestiä siitä, että tässäkin haastavassa maailmanajassa meillä on mahdollisuus toimia ja ponnistella yhdessä.

Kansalliset dialogit

Kansallisilla dialogeilla on kaksi keskeistä tavoitetta:

1. Tarjota kansalaisille mahdollisuuksia kokoontua yhteen ja keskustella tärkeistä aiheista rakentavasti ja avoimesti.
2. Luoda osallistujien kokemusten kautta julkishallintoa ja muita toimijoita hyödyttävää ymmärrystä ja ajankohtaista tilannekuvaa erilaisista yhteiskunnallisista ilmiöistä, haasteista ja mahdollisuuksista.

Lisäksi Kansallisilla dialogeilla halutaan vahvistaa yhteiskunnallista luottamusta, osallisuutta ja eri toimijoiden kyvykkyyttä käsitellä asioita dialogin keinoin.

Kansallisen dialogit perustuvat julkishallinnon ja kansalaisyhteiskunnan tasa-arvoiselle, avoimelle ja läpinäkyvälle yhteistyölle. Toimintaa ohjaa *ydinryhmä*, joka vastaa keskustelutarjojen koordinoinnista, dialogien järjestäjille tarjotun materiaalin tuottamisesta, järjestäjien kutsumisesta ja perehdytyksestä, sekä dialogit yhteenvehtävän raportin tuottamisesta ja julkaisemisesta. Keskustelunjärjestäjille tarjotaan perehdytys ja tukimateriaali keskustelun järjestämiseen ja ohjaamiseen.

Mikä tahansa toimija tai kuka tahansa kansalainen voi tulla mukaan järjestä-

mään Kansallisia dialogeja. Tavoitteena on saada mahdollisimman monen eri ihmisryhmän ääni kuulluksi ja että ääneen pääsisivät myös ne ihmisryhmät, joita ei muutoin yhteiskunnallisessa keskustelussa kuulla.

Dialogi keskustelun tapana tarkoittaa tasa-arvoista, osallistujien kokemuksiin perustuvaa keskustelua. Dialogi tähtää ymmärryksen lisäämiseen keskustelun aiheesta, toisista ja itsestä. Dialogilla on usein joustava rakenne, jossa virittäytymisen ja avoimen keskustelun kautta edetään syventämään ymmärrystä yhdessä. Keskustelussa ei pyritä yksimielisyyteen eikä ratkaisuihin. Dialogissa on tilaa erilaisille näkökulmille ja yllättävillekin oivalluksille.

Vuosittain järjestetään kaksi Kansallista dialogia. Aiheenvalinta tehdään neljän kriteerin ohjaamana:

1. Suomessa tarvitaan lisää monipuolista ymmärrystä aiheesta
2. Aihe koskettaa laajaa joukkoa kansalaisia koko valtakunnan tasolla
3. Aiheen käsittely ei sulje pois mitään tiettyä ihmisryhmää
4. Laajempi ymmärrys aiheesta hyödyttää myös julkishallintoa

Dialogeista tehdään kullakin kierroksella yhteenvetoraportti, joka perustuu keskustelujärjestäjien kirjauksiin dialogien sisällöistä. Raportti muodostaa kokonaiskuvan käsiteltävästä aiheesta erilaisten ihmisten ja ihmisryhmien kokemuksiin pohjautuen ja luo kattavan yhteiskunnallisen tilannekuvan aiheesta.

Yhteenvetoraporttia hyödynnetään valtion, kuntien ja hyvinvointialueiden hallinnossa ja päätöksenteossa. Aikaisempia dialogiyhteenvetoja on hyödynnetty esimerkiksi valtionhallinnossa politiikkatoimien valmistelussa, kuten avoimen hallinnon strategian laadinnassa. Syksyn 2023 *Yhdessä ja yksin* -yhteenvetoa ja kevään 2024 *Turvallisuus ja luottamus* -yhteenvetoa hyödynnettiin muun muassa julkisen johtamisen kehittämisessä (2024–2025) ja julkisen johtamisen ryhmän valmistelutyössä. Turvallisuus ja luottamus -yhteenveto on ollut myös ministeriöiden esikuntaverkostossa, kansliapäällikkökokouksessa ja yhteiskunnan uudistamisen ministeriryhmässä.

Myös dialogien järjestäjien, keskustelijoiden ja aiheesta kiinnostuneiden toivotaan hyödyntävän raporttia omassa toiminnassaan.

Mikä tuo meidät yhteen?

Esipuhe

Epävarmuuden aika jatkuu Suomessa ja maailmassa. Monilla maassamme asuvista on huolta yhteiskunnan yhtenäisyydestä. Kyky tulla yhteen korostuu tilanteessa, jossa haastavat ongelmat kasaantuvat käsiimme.

Kansalliset dialogit kutsuivat Suomessa asuvia keskustelemaan aiheesta "Mikä tuo meidät yhteen?". Dialogeja oli järjestämässä runsas joukko erilaisia toimijoita ja keskusteluihin osallistui yli 1200 ihmistä. Kansallisten dialogien erityispiirre on siinä, että ne tavoittavat hyvin moninaisen joukon ihmisiä. Tälläkin kertaa keskusteluissa on ollut mukana lapsia, nuoria, aikuisia ja ikäihmisiä. Samoissa dialogiringeissä on istunut ammattilaisia ja maallikoita, päättäjiä ja äänestäjiä, väestömme enemmistöryhmiin kuuluvia ja vähemmistöjen edustajia. Jokainen on voinut tuoda oman panoksensa yhteisen ymmärryksen rakentamiseen vailla vaatimusta yksimielisyydestä.

Yhteenvetoraportissa kuvataan dialogeihin osallistuneiden kansalaisten kokemukset yhteiskuntaamme muodostuneista jako-

linjoista. Kyse on "kuiluista" jotka erottavat meitä ja myös kääntävät meitä toisiamme vastaan. Samalla nostetaan esiin ihmisten näkemykset paikoista, käytännöistä ja asenteista, joiden avulla voimme kohdata toisemme ja tukea toinen toisiamme. Nämä "sillat" vaativat kuitenkin aktiivista rakentamista, johon meidän kaikkien on osallistuttava omalla panoksellamme.

Pyrimme jatkuvasti lisäämään tietoisuutta Kansallisista dialogeista ja edistämään niistä tehtyjen yhteenvetoraporttien vaikuttavuutta. Tämän raportin lopussa esitetään suosituksia, jotka on suunnattu erityisesti julkishallinnon toimijoille: kunnille, hyvinvointialueille ja valtionhallinnolle. Uskomme, että kansalaiset, kansalaisyhteiskunnan toimijat ja hallinto voivat merkittävästi kehittää yhteistyötään ihmisten yhteen saattamiseksi ja yhteiskunnan yhteenkuuluvuuden lisäämiseksi. Tämän työn käynnistäminen ja luotsaaminen edellyttää hallinnon ja kansalaisten jatkuvaa dialogia. Toivomme, että yhteenvetoraportti toimii kutsuna uusiin eri toimijoita yhdistäviin dialogeihin.

Risto Alatarvas
erityisasiantuntija
valtioneuvoston kanslia

Katju Holkeri
finanssineuvos
valtiovarainministeriö

Ulla Siimes
toiminnanjohtaja
Lastensuojelun keskusliitto

Kai Alhanen
johtaja
DialogiAkatemia, Aretai Oy

Hannele Laaksolahti
johtava asiantuntija
Sitra

Ira Alanko
neuvotteleva virkamies
valtiovarainministeriö

Katja Elo
kehittämispäällikkö
Tuusulan kunta

1. Johdanto

Syksyn 2024 Kansallisissa dialogeissa yli 1200 eri ikäistä, moninaisista elämäntilanteista tulevaa osallistujaa keskusteli 107 dialogissa siitä, mikä meitä yhdistää ja mikä erottaa.

Dialogeja järjestettiin ympäri maan Etelä-Suomesta Lappiin, Itä-Suomesta län-sirannikolle ja Virossa. Mukana oli myös useamman dialogin kokonaisuuksia, joissa teemaa tarkasteltiin muun muassa tulevaisuuden peruskoulun, nuorisotyön, vanhusneuvostojen, aluekehittämisen ja kestävän kehityksen näkökulmista. Näiden lukuisten eri näkökulmien kautta ihmisiä yhdistävät ja erottavat tekijät hahmottuvat laajasti yksityisestä julkiseen ja paikallisesta kansalliseen mittakaavaan.

Aiemmissa Kansallisissa dialogeissa on noussut toistuvasti esiin kokemuksia yhteiskunnan jakolinjojen syvenemisestä ja ihmisten vaikeudesta löytää yhdistäviä tekijöitä ja tapoja kohdata toisensa. Tutkimuksissa on kuitenkin havaittu, että suomalaiset ovat identiteetiltään hyvin samankaltaisia ja yhdistävät tekijät ovat lukuisampia kuin erottavat, vaikka julkisessa keskustelussa ja mediassa korostuvat vastakkainasettelut¹. Valtaosa suomalaisista pitää myös tärkeänä kansallisen identiteetin ja yhteenkuuluvuuden tunteen säilyttämistä². Syksyn Kansallisten dialogien perusteella voimme yhtyä näihin havaintoihin.

Haluamme kuitenkin korostaa, että yhteen tulemiseen ja yhteenkuuluvuuden luomiseen tarvitaan aktiivista ja tietoista yhdessä ponnistelua. Yhteenvetoraportti tarjoaa lukuisia esimerkkejä siitä, millaiset yhdessä toimimisen muodot ihmiset kokevat omassa elämässään merkityksellisiksi, ja millä tavoin he haluavat oppia ymmärtämään toisiaan paremmin.

Yhteenvetoraportissa kuvataan syksyn 2024 dialogeissa esiin nousseita ihmisiä erottavia kuiluja sekä heidän välilleen rakentuvia siltoja. Erottavista tekijöistä näkyviin tulevat niin maantiede ja pitkät etäisyydet, elämänpiirien eriytyminen ja siihen kytkeytyvä taloudellinen eriarvoisuus, työelämän murrokset ja digitalisoituminen, kuin myös erilaiset kuplautumista, polarisaatiota ja syrjintää tuottavat toimintatavat. Esiin tulleet ihmisten väliset jakolinjat voivat syventyessään johtaa negatiivisiin kierteisiin, jossa osallisuuden ja luottamuksen puute entisestään lisää yksilöiden ja ryhmien etäantymistä toisistaan.

Yhdistävinä tekijöinä puolestaan toimivat erilaiset paikat ja tilat, kuten nuorisotilat, kylätalot, taide, lenkkipolut ja harrastukset. Paikkojen lisäksi esiin nousivat käytännöt ja toimintatavat, joilla rakennetaan avoimia ja kaikille saavutettavia yhteisöjä, sekä utelias ja toisista välittävä asenne. Monella kansalaisella on syvällistä ymmärrystä siitä, miten yhteisöllisyyttä ja yhteenkuu-

luvuutta voidaan vahvistaa. Taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö OECD:n mukaan kansalaisten osallisuuden edistäminen on keskeinen keino vaikuttaa yhteiskunnalliseen luottamukseen³. Julkinen hallinto voikin aktiivisesti edistää luottamusta rakentavia demokraattisia kohtaamisia⁴ kuulemalla ja oppimalla kansalaisten kokemuksista, tarjoamalla heille kohtaamispaikkoja ja kutsumalla heitä ratkomaan aikamme haasteita.

¹ <https://www.e2.fi/julkaisut/julkaisut/sittenkin-samanlaisia-tutkimus-suomalaisten-identiteeteista.html>

² <https://www.e2.fi/tutkimusteemat/hankkeet/tulevaisuuden-suomen-tekijat-osallisuutta-ja-yhteistyota-tyoelamaan/e2-tutkimus-selvitti-suomalaisten-suhtautuminen-kansainvalistymiseen-on-valtaosin-myonteista-kansallista-identiteettia-halutaan-silti-vaalia.html>

³ https://www.oecd.org/en/publications/oecd-survey-on-drivers-of-trust-in-public-institutions-2024-results_9a20554b-en.html

⁴ <https://www.sitra.fi/julkaisut/demokraattisten-kohtaamisten-kasikirja/>

2. Tiedot keskusteluista

107

keskustelua

1222

keskustelijaa

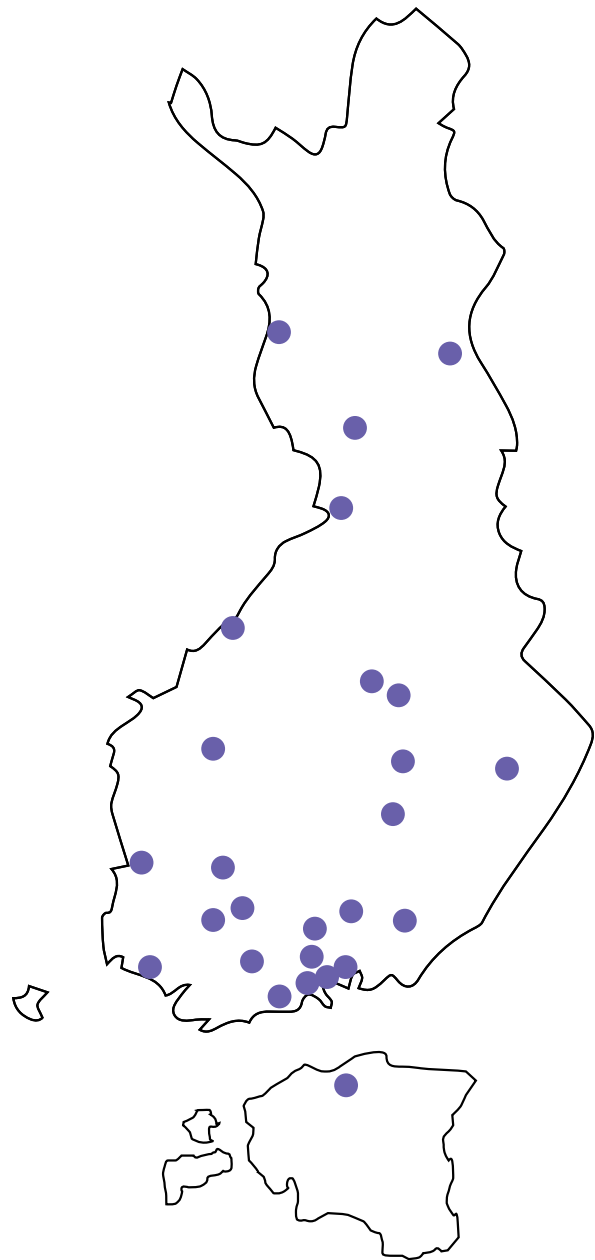

Keskustelijoiden ikä:

12–85

vuotta

Keskusteluja pidettiin neljällä kielellä: suomi, ruotsi, englanti ja venäjä.

Keskustelujen paikkakunnat: Keskusteluja järjestettiin ympäri Suomen sekä etädialogeina verkossa muun muassa seuraavilla paikkakunnilla: Espoo, Forssa, Helsinki, Hämeenlinna, Iisalmi, Joensuu, Järvenpää, Kirkkonummi, Kiuruvesi, Kokkola, Kolari, Kouvola, Kuopio, Lahti, Oulu, Pieksämäki, Pori, Rovaniemi, Salla, Sammatti, Seinäjoki, Tampere, Turku, Tuusula ja Vantaa.

Keskusteluja järjestettiin myös Virossa ja niihin osallistuttiin etäyhteyksillä myös muista maista.

Keskustelijat olivat muun muassa:

lapsia, nuoria, työikäisiä, eläkeläisiä, vanhempia ja isovanhempia, koululaisia, opiskelijoita, kasvatus- ja opetusalojen sekä sosiaali- ja terveysalojen ammattilaisia, maa- ja metsätaloudessa työskenteleviä, toimittajia, tutkijoita, viranhaltijoita, yrittäjiä, taiteilijoita ja kulttuurialan ammattilaisia, järjestöjen toiminnanjohtajia ja työntekijöitä, yhdistysten ja seurojen vapaaehtoisia, kylätoimijoita, aluekehittäjiä, kansanedustajia, ministereitä, maahan muuttaneita, vammaan kanssa eläviä, vammaisneuvostolaisia, vanhusneuvostolaisia, sukupuoli- ja seksuaalivähemmistöihin kuuluvia.

Keskusteluita järjestivät:

Kansalaisjärjestöt ja yhdistykset:

Aseman lapset ry & Walkers, Autokton ry, Digirauha ry, Kaivoksela-seura ry, Kehittämiskeskus Opinkirjo, Kohti tulevaa -hanke/ Kansalaisareena, Kynnys ry, Lastensuojelun Keskusliitto, Caritas Säätiö/Löydetään yhdessä! -hanke ja Vanhus- ja lähimäispalveluliitto VALLI ry:n verkostokeskus, Neppari-hanke ja Erityislasten omaiset ELO ry, Opintokeskus Siviis, Pieksämäkeläiset ry ja Pieksämäen kirjasto, Sattumattiseura ry, Suomen Nuorisoseurat ry, Suomen Olympiakomitea ry, Suomen Operaatio Libero ry, Tiedekeskus Heureka/Suomen tiedekeskukset ry, Suomen Vanhempainliitto.

Valtionhallinto, kunnat ja kaupungit:

Forssan kaupunki/Hyvinvointi ja kehitys-palvelualue, Helsingin kaupungin Koillisen suurpiirin Stadiluotsi, Hämeenlinnan kaupunki, Järvenpään kaupunki, Arkiäly-Tekoäly -hanke/Kolarin kunta, Nuorison, kulttuurin ja liikunnan kansainvälistymispalvelut/Opetushallitus, Nordic Council of Ministers' Office in Estonia ja Anna Sidorova, opetus- ja kulttuuriministeriö, Oppiva-verkosto, Oulun kaupungin maahanmuuttajaneuvosto/Rauhankasvatusinstituutti, Porin kaupunki, Rovaniemen Kansalaistalo/Rovaniemen Neuvokas, Sallan kunta/Save Salla -hanke, Seinäjoen kaupunki, Taiteen edistämiskeskus, Tampereen kaupunki/MUST-tutkimushanke, työ- ja elinkeinoministeriö, valtioneuvoston kanslia, valtiovarainministeriö.

Säätiöt, instituutit ja koulutusorganisaatiot:

Cultura-säätiö, Diakonissalaitos/D-asema Kontula, Erätauko-säätiö, Itä-Suomen yliopisto, Kansanvalistusseura sr., SASKY koulutuskuntayhtymä, Savonia-ammattikorkeakoulu, Suomen Viron-instituutti.

Yritykset ja yksityiset ihmiset:

Aretai Oy/DialogiAkatemiat,
Kohtaava dialogi,
Valtaamo Oy.

3. Kuilut – Mikä meitä erottaa?

Dialogeissa piirtyi esille lukuisia erilaisia ihmisiä toisistaan erottavia jakolinjoja. Monet niistä koskivat hyvin konkreettisia asioita, kuten maantieteellisiä etäisyyksiä ja eri alueiden erityispiirteitä, elämänpiirien eriytymistä iän ja sosioekonomisen aseman mukaan, työelämän murroksia sekä digitaalisen ympäristön vaikutuksia. Näiden ohella keskustelijat toivat esiin myös Suomea muovaavia arvojen ja asenteiden kehityssuuntia yhteiskunnan yksilökeskeisyydestä, eri ryhmien kuplautumisesta ja polarisaatiosta aina toisiin ihmisiin kohdistuviin ennakkoluuloihin, syrjintään ja rasismiin asti.

Fyysiset etäisyydet

Ilmeinen Suomessa asuvia erottava mutta toisinaan vähälle huomiolle jäävä seikka on maamme suuri koko. Suuret etäisyydet etenkin harvaanasutuilla alueilla ihmisten, kylien ja kaupunkien välillä erottavat konkreettisesti monet asukkaat toisistaan.

Dialogien osallistujat toivat esiin, miten pitkät etäisyydet voivat johtaa ”me ja ne” -asetelmiin kaupungin ja maaseudun tai kantakaupungin ja kuntaliitosalueiden kesken. Suomen kuntakartta on muuttunut merkittävästi viime vuosikymmenten aikana. Tämä on synnyttänyt uusia jännitteitä. Alueellisilla identiteettieroilla on pitkä historia ja kuntaliitoksissa paikallisidentiteetti voidaan kokea uhatuksi. Myös maaseudun, taajamien ja kaupungin välille syntyy helposti vastakkainasettelua. Lisäksi paikallisesta elämästä etäälle siirtynyt päätöksenteko voimistaa vastakkainasetteluja. Luottamus on koetuksella erityisesti silloin, kun oma alue ei ole edustettuna kunnan tai kaupungin päätöksenteossa, eivätkä päätöksenteon prosessit ole selvillä.

”Mitkä erottaa isompia kaupunkeja ja pienempiä paikkoja, niin molemmat yrittävät suojella omaa asemaansa. Musta tuntuu, että siinäkin on vastakkainasettelua.”

Aluemuutoksien ohella monilla paikkakunnilla asukkaita huolettaa kylien kuihtuminen, kiinteistöjen arvon lasku, palveluiden siirtyminen kauemmaksi ja liikenneyhteyksien heikentyminen. Monille ihmisille tämä tarkoittaa oman elämänpiirin supistumista. Syrjäseudun asukkaiden on vaikea kulkea kylille ja linkittyä siellä toimiviin yhteisöihin, ellei käytössä ole autoa. Haastavassa tilanteessa ovat erityisesti ajo-oikeuden terveyssyistä menettäneet ikääntyneet ihmiset sekä nuoret, joilla ei vielä ole ajo-oikeutta tai ajoneuvoa käytössä. Julkisen liikenteen ja kuljetuspalveluiden puute estää osallistumasta kunnan tai urheiluseurojen tarjoamiin harrastuksiin ja toimintaan.

Keskusteluissa nousi esille myös *’Itä-Suomen ja muun Suomen välinen kahtiajako’*. Aluekehittämiseen perehtyneet keskustelijat kuvasivat rahasta, osaamisesta ja muista rajallisista resursseista käytävää kilpailua, joka välillä muuttuu haitalliseksi maakuntien välillä. Yhteistä hyvää on vaikeampi nähdä, jos huomio on oman alueen edunvalvonnassa.

Mikä tuo meidät yhteen?

Elämänpiirien eriytyminen

Ihmisten elämänpiirejä eriyttävät voimalisesti myös toimeentulo, elintasoerot ja varallisuus. Keskusteluissa todettiin rahan aina erottaneen ja tulevan erottamaan ihmisiä, mutta juuri tässä hetkessä eriarvoisuuden koetaan syventyvän.

Yhteiskunta tuntuu odottavan kaikilta ihmisiltä omillaan pärjäämistä kaikissa elämäntilanteissa. Avunpyytäjiä saatetaan katsoa *‘vähän alentuvasti’*. Esimerkiksi opiskelijoista ja hoivaa tarvitsevista ikäihmisistä puhutaan julkisessa keskustelussa kuluerinä. Ylipäättään ihmisiin, jotka saavat enemmän tukia kuin maksavat veroa, suhtaudutaan väheksyvästi.

Elämänpiirien eriytymisen pelätään johtavan siihen, ettemme enää kykene ymmärtämään kanssaihminen erilaisia elämäntilanteita ja haasteita:

”Tuntuu, että monet ajattelee, että omasta niskasta kiinni ottaminen ja tsemppaaminen auttaisi mielenterveys- ja päihdeongelmaisia. Ongelmien taustalla on kuitenkin yleensä paljon ikäviä kokemuksia ja olosuhteita, ja vaikeista elämäntilanteista on vaikeeta päästä eteenpäin ainakaan omin avuin. Ymmärtämättömyys ja tietämättömyys vie ongelmaisia ja niin sanotusti normaalisti eläviä aivan eri sfääreihin.”

Elämänpiirien eriytymiseen vaikuttaa myös ikä. Osallistujien kokemusten mukaan erityisesti nuorten ja aikuisten elämänpiirit näyttävät paikoin kovin etäisiltä toisistaan. Keskusteluihin osallistuneet nuoret kokivat, että aikuiset leimaavat helposti kaikki nuoret yhdeksi ryhmäksi, joka *‘aina keuhkii ja rellestää ja riehuu’*. Nuoret toivovat, että aikuiset kohtaisivat jokaisen nuoren yksilönä ja vailla ennako-oletuksia, eivätkä tekisi esimerkiksi nuoren ulkoisesta olemuksesta johtopäätöksiä. *‘Eihän me puhuta keski-ikäisistäkään silleen, että ne on yhtenäinen joukko’*.

Digitaalinen ympäristö

”Kun ei enää soiteta ja kysytä kuulumisia ystäviltäkään, vaan kerrotaan, seurataan ja kommentoidaan lyhyesti ihmisten elämää sometilien kautta.”

Digitaalinen ympäristö, älypuhelimet ja sosiaalinen media sekä erottavat että yhdistävät. Monet keskustelijat kertovat löytäneensä verkko yhteisöistä uusia ystäviä ja pitävät somen ja viestipalveluiden kautta yhteyttä kauempana asuviin läheisiin. Osasta keskustelijoista sosiaalinen media kuitenkin luo harhan, että seuraamalla toisen ihmisen somea on hänelle läheinen ja mukana hänen arjessaan, vaikka todellisuudessa näin ei ole.

Keskustelijat myös kertovat havahtuneensa tilanteisiin, joissa ihmiset näyttävät olevan yhdessä, mutta jokaisella onkin oma ruutu kädessään. Jotkut ihmiset tuntuvat viihtyvän niin hyvin ruudulla, etteivät he enää halua mennä paikkoihin, joissa on muita ihmisiä, tai olla fyysisesti toisten seurassa.

Moni kokee, että somessa lietsotaan negatiivisuutta, tehdään ikäviä kannanottoja ja haukutaan ihmisiä. Osa ei halua julkaista somessa mitään, sillä aina saa olla varuillaan *’tuleeko kirjoittamisesta tai julkaisusta itselle paskaa niskaan’*. Keskustelijoita mietityttääkin se, että jostain syystä huonot käytöstavat hyväksytään herkemmin verkossa kuin kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa.

Kännykät ja netti ovat tänä päivänä niin merkittävä osa elämää, ettei juuri kukaan toivo niistä luopumista kokonaan. Sen sijaan osallistujat toivovat vanhempien kiinnostuvan omien lasten netinkäytöstä ja luovan yhteisiä ikärajoja ja pelisääntöjä netin ja älypuhelimien käyttöön. Aikuis-ten olisi myös itse annettava esimerkkiä puhelimettomista hetkistä ja puuhista, koskeehan älylaitteiden tuoma sosiaalisen kanssakäymisen muutos heitäkin.

Digitalisoituminen erottaa ihmisiä myös toisella tavalla. Ne, joilla ei ole pääsyä nettiin tai kykyä toimia netissä, jäävät monesta ulkopuolelle. Yhdessä dialogissa muistutetaan, että Suomessa on satojauhansia ihmisiä, jotka eivät omista älypuhelinia. Siksi on tärkeää pohtia, miten tiedon-saanti ja palvelut voidaan turvata myös niille ihmisille, jotka eivät ole digimedian ja -palveluiden piirissä.

Työelämän murrokset

Digitalisaatio kytkeytyy myös työelämän murrokseen, jota määrittää voimakkaasti yleistynyt etätyö. Työelämässä edellytetään koko ajan enemmän tiimityötä ja yhteistyötä. Samaan aikaan monet työelämän käytännöt kehittyneet aivan eri suuntaan, jossa ihmisillä on vähemmän mahdollisuuksia kohdata toisiaan kasvotusten.

”Miten me voidaan tulla yhteen, jos meillä ei ole aikaa käydä keskustelua ja oppia tuntemaan toisiamme?”

Osallistujat kaipaavat työssään fyysistä läsnäoloa, epämuodollista keskustelua ja vapaamuotoista kanssakäymistä kollegoiden kanssa. Etämaailmassa syntyy helposti ristiriitatilanteita huonon viestinnän takia, vaikka *’asiat ja erimielisyydet voitaisiin usein välttää kasvokkain keskustelemalla.’* Hybridityön maailmaan kaivataankin yhteisiä pelisääntöjä ja käytäntöjä, sekä asioita, jotka houkuttaisivat ihmisiä lähityöhön.

Kaikkia työhön liittyviä yhteistyön haasteita ei voi kuitenkaan pistää etätyön piikkiin. Yksi osallistuja pohtii, *’ovatko ammatti-identiteetit niin voimakkaita, että emme osaa irrottautua niistä aitoon dialogiin?’* Osa ammatillista (tai muuta) identiteettiä voi olla esimerkiksi kielenkäyttö, jossa sokeudutaan omalle ammattislangille ja suljetaan ulos sitä ymmärtämättömiä ihmisiä.

Merkittäväksi haasteeksi työelämässä tunnistetaan myös siiloutuminen. Yhteisestä tahtotilasta huolimatta resurssien niukkuus ja työn organisoimisen tavat voivat ajaa tekemään asioita kapeissa silloissa. Seuraus on kokonaiskuvan hukkuminen, kun asiantuntijat keskittyvät tiukasti omiin sektoreihinsa.

”Se, ettei katsota kokonaisuutta, johtuu siitä, että säästöjen takia yksilöillä on enemmän töitä, jolloin on pakko keskittyä ydinvastuihin.”

Järjestökentällä rahoituksen leikkaukset ovat puolestaan johtaneet tilanteeseen, jossa *’järjestöt ovat alkaneet puolustaa vahvemmin omaa pesää, siilireaktiota nähtävissä’*, kun uhkana on, etteivät kaikki voi jatkaa toimintaansa. Myös monille tutut hankkeista ja projekteista koostuvat työnkuvat aiheuttavat sirpaleisuutta ja epävarmuutta työarkeen.

Yksilökeskeisyys

Useissa keskusteluissa pohdittiin yhteiskunnan yksilökeskeisyyttä ja sen vaikutuksia. Yksilökeskeisessä kulttuurissa jokaisen tehtävä on rakentaa omaa identiteettiä, omaa työtä ja omaa menestystä, mielellään mahdollisimman näkyvällä tavalla: *’minä sitä ja minä tätä’*. Median kertomat selviytymis- ja menestystarinatkin *’lähtee aina minästä, vaikka siihen aina liittyy muut, mutta se häivytetään’*.

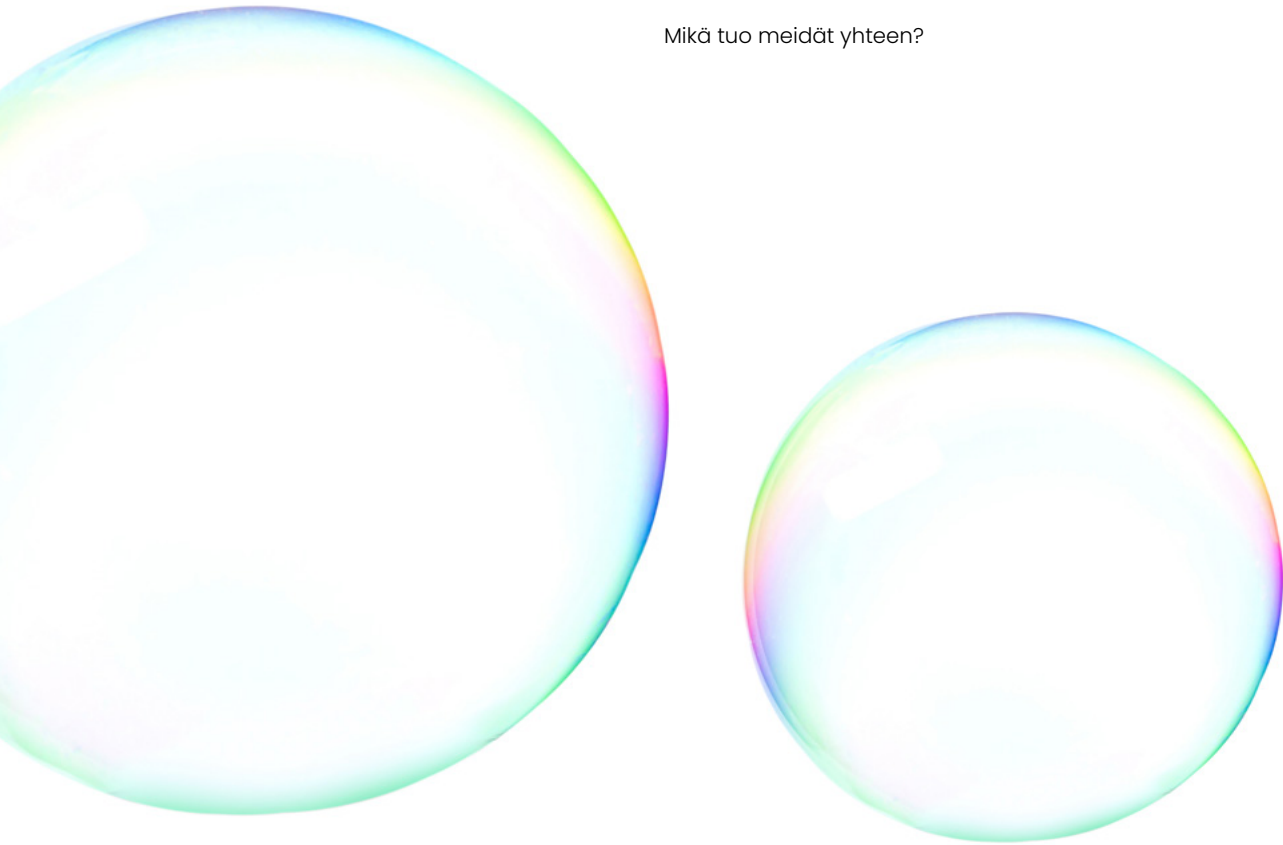

”Ihmisiä on ihan valtavasti yksin, se yksinäisyys on ihan jotain käsittämätöntä (...) Kelle mä soitan, jos ei ole ketään, jos pitäisi vähän jutella. Jos sä suoritat ja menet sinne töihin, menet kouluun ja ei olekaan kavereita, se on kyllä yks sellanen tosi pelottava asia.”

Keskustelijat pitivät tärkeänä, että jokainen löytää omat vahvuutensa. Osan mukaan nykypäivänä ihmisiä kuitenkin kannustetaan liikaa vain omien halujen seuraamiseen, *’eikä siihen semmoseen, että mitä minä voin tehdä yhteisen hyvän eteen ja yhteisen hyvän tulevaisuuden rakentamiseksi’*.

Jotkut osallistujista muistelivat hieman ihannoiden aikoja, jolloin asioita hoidettiin yhdessä talkoilla, koska oma pärjääminen saattoi olla kiinni sukulaisten ja naapureiden avusta. Nykyisin ihmiset eivät enää ole samalla tavalla riippuvaisia toisistaan, mikä korostaa yksilön pärjäämistä omillaan. Tämän koetaan johtavan myös yksinäisyyteen.

Lukuisissa yhdistyksissä ja seuroissa pohditaan, millä ihmisistä saataisiin mukaan toimimaan yhdessä. Osallistujat arvelevat, että yhteiskunnassa lisääntyvät mielenrenteyden haasteet vaikuttavat tähänkin, sillä monilla ei yksinkertaisesti ole voimavaroja lähteä mukaan. Erityisesti iäkkäiden ihmisten yksinäisyyttä pidettiin keskusteluissa merkittävänä yhteiskunnallisena haasteena. Eläkeläis- ja vapaaehtoisjärjestöillä on tässä tärkeä työsaara, mutta apua tarvitsevien ja yksinäisten ihmisten tavoittaminen ei aina ole helppoa. Ratkaisuksi esitetään etsivää vanhustyötä etsivän nuorisotyön tapaan, kotona käyvien hoitajien apua yksinäisten ikäihmisten tavoittamisessa sekä perhehoitoa ja yhteisöllistä asumista: *’On paljon virkeitä ikääntyneitä, jotka eivät kuitenkaan halua asua yksin’*.

Kuplautuminen ja polarisaatio

Osallistujat ovat myös havainneet ihmisten hakeutuvan mielellään samanmielisten seuraan ja pyrkivän pysymään erillään eri lailla ajattelevista. Tästä uskotaan seuraavan, että ihmiset eivät enää juurikaan joudu katsomaan oman ryhmän ulkopuolelle. Tämä sokeuttaa uusille näkökulmille ja saa sietämään huonosti eri lailla ajattelevia ihmisiä.

”Keskustelukulttuurini on huonontunut siitä, että ympärilläni on täysin samaa mieltä olevia ihmisiä, niin ei tule kohdattua eri tavalla ajattelevia ihmisiä, jolloin ei pääse vaihtamaan ajatuksia. Se kapeuttaa omaa ajatteluani.”

Kuplissa asiat myös helposti kärjistyvät: *’ollaan joko täysin joo tai täysin ei’*. Todellisuudessa asiat ovat harvoin suoraviivaisia. Kuplissa on myös helppo olla oikeassa ja syytellä toisin ajattelevia.

Osallistujat tunnistavat, että kuplautuminen voi johtaa ”erilaisiin faktoihin”. Tätä kehitystä vahvistaa se, että joidenkin ihmisten on vaikeaa erottaa toisistaan mielipiteitä ja tutkittua tietoa. Tällöin erilaisia uutislähteitä valikoidaan sen mukaan, mikä tukee omia mielipiteitä. Osallistujat kertovat kohdanneensa ihmisiä, jotka pitivät tiedeyhteisöä salaliittona, ilmastonmuutosta huijauksena tai Venäjän levittämää propagandaa totuutena.

Monissa keskustelijoissa herättää huolta se, että median toiminta klikkiotsikoineen näyttää lisäävän polarisaatiota. Media näyttää rakentavan monien ilmiöiden uutisoinnin ja käsittelyn vastakkainasettelun varaan. Tästä syntyy vaikutelma, että joka asiassa olisi laaja kahtiajakautunut joukko. Tällainen mielikuva ei kuitenkaan useinkaan vastaa ihmisten omakohtaista kokemusta asioista.

”En oo kohdannut melkein koskaan valtavaa vastakkainasettelua, uutisissa huomaa kuinka on leiriytetty eri leireihin, vastakkaisia mielipiteitä on, mutten omasta elämästä löydä, ei ainakaan tuu mieleen.”

Myös puhutavat ovat koventuneet ja erityisesti sosiaalisessa mediassa kielenkäyttö on muuttunut kärjistävämmäksi ja loukkaavammaksi. Monien kiistojen keskellä on iso joukko ihmisiä, jotka eivät tule lainkaan näkyväksi, joita ei kiinnosta, tai jotka ovat väsyneet koko keskusteluun, koska eivät tunnista siitä itseään. Ääripäiden jyristessä hiljainen enemmistö pysyy hiljaa, jolloin ongelmat jäävät ilmaan ja ratkaisut hake-matta.

Syiksi näihin kehityskulkuihin arvellaan käytösnormien löystymistä, toisiin kohdistuvia ennakoasenteita, asenteiden jyrkkemistä ja kärjistävän puheen tuomaa julkisuutta. Erityisesti kritisoidaan poliitikkojen

kärjekästä puhetta ja toimintaa, sillä sen koetaan normalisoivan huonoa käytöstä. Vastakkainasettelujen korostamisen sijaan toivotaan kykyä keskustella asioista ilman vastapuolen halveksumista ja viholliskuvia.

Syrjintä ja rasismi

Dialogeissa erottui kaksi ryhmää, jotka kohtaavat erityisen paljon ennakkoluuloja: erilaisten vammojen kanssa elävät ja erilaisista kulttuurisista taustoista tulevat ihmiset.

Vammojen kanssa elävät henkilöt kokevat monenlaista syrjintää, joka kumpuaa heihin liittyvistä ennakkoluuloista. Jos ihmisellä on esimerkiksi puhevika, vaikea cp-vamma tai hän kuolaa, niin monet kanssaihmiset suhtautuvat torjuvasti. Kohtaamisen esteeksi tulevat *’ennakkoluulot, mihin toi pystyy tai ei pysty’*. Yksi keskustelija on kuullut kysyttävän *’miten tuon kanssa ollaan, mitä tuon kanssa voi puhua’*. Tämä saattaa näkyä myös palveluissa siten, että asiakaspalvelija tai ammattilainen puhuu asiakkaan sijaan tämän avustajalle.

Vamman kanssa elävät ihmiset kuvaavat tilanteita, joissa ihminen sisäistää ulkoa päin tulevan syrjinnän ja rupeaa säätelmään omaan toimintaansa sen mukaisesti.

”Pelätäänkö me liikaa sitä, ettei mennä muihin ryhmiin, joissa ei ole muita vammaisia. Jättäydytäänkö me pois tietyistä ryhmistä vaikka asia kiinnostaisi, mutta emme uskalla. (...) Yksi sanoi, että me harrastetaan itse syrjintää. Hän tarkoitti, että me syrjäytämme itsemme. Tästä pitäisi vammaisliikkeen puhua enemmän.”

Useat keskustelijat ovat kohdanneet etniseen taustaansa ja kieleensä kohdistuvia ennakkoluuloja laajasti eri puolilla yhteiskuntaa, kouluista työpaikoille. Joillakin osallistujista on kokemuksia myös vihapuheesta ja fyysisestä väkivallasta, johon ammattilaisilla ja viranomaisilla ei ole ollut keinoja tai halua puuttua.

”Me juteltiin siitä, että mitä meidän koulussa tapahtuu. Kaikkia, jotka eivät ole suomalaisia, tai joiden äidinkieli ei ole suomi, kiusataan. Kaikkia.”

Rasismi kohdistuu myös joihinkin Suomessa syntyneisiin ihmisiin:

”Minä olen syntynyt Suomessa, olen Suomen kansalainen, olen romani ja minulla on niin kuin kaksoisidentiteetti. Romanina ollaan vihapuheen kohteena. Kun puhutaan rasismista usein unohtuu romanien kokema rasismi.”

Syrjinnän ja rasismin kohtaaminen saatavat vaikuttaa myös ihmisen käsitykseen omasta itsestään. On vaikeaa kokea hyväksyntää omana itsenään, jos sinua pidetään ”vieraana”, ”toisena” tai ”jonakin muuna kuin me”. Pitkäänkin maassa asuneella, kielen oppineella ja työssään kokeneella henkilöllä voi olla tunne, että hän joutuu jatkuvasti todistamaan olevansa arvokas yhteiskunnan jäsen. Muualta Suomeen muuttaneet keskustelijat pohtivat myös tilanteita, joissa he jäivät ikään kuin ”kulttuurien väliin”.

**"Et tule suomalaiseksi,
vaikka yrität sopeutua.
Pitäisikö minun kääntyä
oman kulttuurini
puoleen? Mutta oma
kulttuurinikaan ei
ymmärrä minua –
ristiriita."**

Keskustelijoita huolestuttaa rasismien normalisointi ja hiljainen hyväksyntä suomalaisessa yhteiskunnassa. Merkittävänä seikkana pidetään poliittisten päättäjien antamaan esimerkkiä.

**"Jos katsotaan Suomen
valtaa pitäviä henkilöitä
ja jos he normalisoi
rasismien ja syrjinnän ja
vihapuheen, niin tietenkin
se jalkautuu sitten myös
muiden elämään."**

4 Sillat – Mikä meitä yhdistää?

Kansalliset dialogit osoittavat, että jokapäiväisessä arjessa ihmiset eivät koe olevansa niin kaukana toisistaan kuin julkisen ja mediakeskustelujen pohjalta voisi päätellä. Dialogeihin osallistuneet kansalaiset tunnistivat monia tilanteita, jotka yhä tuovat Suomessa asuvia yhteen. Lisäksi heillä oli mielessään lukuisia keinoja, joiden avulla yhteen tulemista voidaan lisätä ja vahvistaa. Nämä seikat voidaan kiteyttää kolmen pääotsikon alle: paikat, käytännöt ja asenteet.

Paikat

Paikallisyhteisöt

Yhteisöllisyys voi tarkoittaa eri kokoisissa paikoissa eri asioita: kaupungissa kaupunkikulttuuria ja pienellä paikkakunnalla yhdessä tekemistä. Dialogeissa yhteisöjä rakentavaan tekemistä kuvattiin monin eri esimerkein: muun muassa kylän roska- ja vieraslajitalkoisiin osallistumisena, huolenpitona naapurin papasta, kylätalon kunnostamisena sekä yhteen kokoontumisena kuoleman kohdatessa.

Moni osallistuja kokee, että pienemmillä paikkakunnilla muodostuu voimakkaampi paikallisidentiteetti. Omasta kotipaikkakunnasta koetaan ylpeyttä: on turvallista, asuminen on kohtuuhintaista, kävellen pääsee paikasta toiseen, talvella tiet hoidetaan hyvin ja kesällä paikat ovat kauneimmillaan. Liian suureen yhteisöön puolestaan voi olla vaikea identifioitua ja omat

vaikutusmahdollisuudet yhteisön asioihin tuntuvat etäisiltä. Pienillä yhteisöillä on myös kääntöpuolensa. Niihin voi olla hankalaa päästä sisään, jos aiempia kytköksiä ei ole, tai kuuluu "väärään porukkaan".

"Miten voisimme olla niin, esimerkiksi jokin kylä, että identiteetti olisi yhteinen, mutta tarpeeksi avoin, niin, että niin sanottu ulkopuolinen otettaisiin vastaan ja katsottaisi, mitä uusi henkilö voi meille tuoda?"

Kohtaamispaikat

Erilaisia ihmisryhmiä ja yksilöitä yhteen kokoavat paikat, kuten koulut ja paikalliset palvelut, kylätalot ja kansalaisopistot sekä nuorisotilat ja avoimet kohtaamispaikat ovat tärkeitä yhteiskuntaa koossa pitäviä solmukohtia.

Peruskoulu yhdistää tavalla tai toisella kaikkia Suomessa asuvia. Dialogien osallistujat pitivät erityisen tärkeänä, että jokainen voisi kokea koulussa osallisuutta ja merkityksellisyyttä osana kouluyhteisöä. Yhteisöllisyyden näkökulmasta suurissa ja pienissä kouluissa nähtiin eroja:

”Mä kannan ihan hirvittävän suurta huolta siitä turvallisuudesta ja siitä vieraantumisesta ja ulkopuolisuuden tunteesta näissä isoissa yksiköissä (...) Mä tunnen jo omassa työssäni noin 400 oppilaan koulussa sellaista, että mä en tunne sitä oppilasta. Mä en tiedä, mitä sille ihan oikeasti kuuluu.”

Peruskoulu yhdistää ihmisiä myös sitä kautta, että se tarjoaa kaikille valmiudet toimia yhteiskunnassa. Peruskoulun toivottiin torjuvan sellaista eriytymistä, joka syntyy sosioekonomisista taustoista tai kotona saatavilla olevan tuen määräs-
tä. Oppiainekohtaisen osaamisen ohella peruskoulun toivottiin vahvistavan lasten ja nuorten tunne- ja vuorovaikutustaitoja, toisten hyväksymistä ja arvostamista ja kykyä toimia yhdessä toisten kanssa.

Myös asuinalueiden kohtaamispaikat olivat merkityksellisiä monille keskusteli-
joille, sillä niissä voi tutustua uusiin ihmisiin ja löytää mielekästä tekimistä yhdessä toisten kanssa. Tällaisia kohtaamispaikko- ja ylläpitävät sekä kunnat että järjestöt ja niihin saa usein tulla matalalla kynnyksellä ja omilla ehdoilla. Osa kertoi ystäväysty-
neensä uusien ihmisten kanssa kansa-
laisopiston toiminnassa. Joillekin tärkeä kohtaamispaikka oli yhdessä kunnostettu kylätalo, jossa tavataan toisia ja tehdään mielekkäitä hommia yhdessä, ja joka voi

toimia myös turvapaikkana kriisin keskel-
lä. Maahan muuttaneille keskusteli-
joille tärkeään rooliin olivat nousseet avoimet kohtaamispaikat, joissa saa tukea asioi-
den hoitamiseen ja tapaa muita samassa elämäntilanteessa olevia ihmisiä.

Kohtaamispaikat ovat kuitenkin monil-
la paikkakunnilla vähentyneet. Yhdessä dialogissa keskusteltiin vanhasta ostarista ja siitä, kuinka ostarit ovat monin paikoin kuihtuneet pois. Ihmisillä on yhä tarve kokoontumispaikoille, joista löytyisi arkeen tarvittavat palvelut, asukas- ja harrastus-
tiloja. Monet nuoret oleskelevat kauppa-
keskuksissa, mutta toivoisivat niihin nuorille tarkoitettuja omia tiloja. Seinät ja sohvat eivät kuitenkaan riitä, vaan tarvitaan myös aikuisia – ammattilaisia ja vapaaehtoisia – joilla on aikaa kohdata nuoret.

”Matalan kynnyksen palveluita just ettei tarttis ennakoon ilmoittautua tai tietää kuukautta etukäteen, että mitä teen. Että just turvallisia aikuisia, avointa toimintaa, että vaan saa keskustella ja hengata ja olla niiden kanssa, ettei tulis tunnetta, että ne on vaan käyttämässä ja neuvomassa meitä.”

Digimaailman eriyttävästä vaikutuksesta huolimatta sosiaalinen media ja esimerkiksi verkkopelaaminen toimii monelle kohtaamispaikkana. Monille verkkoyhteydet myös helpottavat yhteydenpitoa kauempana asuviin läheisiin ja ystäviin. Sosiaalinen media myös mahdollistaa vertaisten löytämisen ja kokemusten jakamista erilaisissa verkkoyhteisöissä. Joskus verkossa kohdattu ihminen saattaa tuntua läheisemmältä kuin fyysisesti vieressä olevat, jos tämän kanssa jaetaan itselle tärkeitä asioita.

”Omassa luokassa olevat ovat kaukaisempia kuin kaukana olevat. Pystyn valitsemaan ystäväpiirin, koska pystyn ylläpitämään kaukana olevia yhteyksiä.”

Harrastukset ja tapahtumat

Moni dialogiin osallistuneista koki, että harrastusten ja liikunnan parissa tutustuu ihmisiin, joihin ei muuten koskaan törmäisi. Lenkipolkuilla moikataan, ulkojäillä pelaavat eri ikäiset yhdessä ja paikallinen kortteliliiga luo yhteisöllisyyttä. Jalkapallossa ei niin välitetä, millä kielellä palloa pelaa, siirtolapuutarhassa on hyvä yhteismeininki ja kuorossa kuulutaan yhteen ääntä tekemällä. Porukassa liikkumisesta jää hyvä fiilis, ja joillekin harrastuskohtaamiset

saattavat olla päivän ainoita kohtaamisia. Lasten harrastukset yhdistävät myös toimintaan osallistuvia vanhempia ja muita perheenjäseniä.

Myös erilaiset tapahtumat tuovat ihmisiä yhteen. Osallistujat kertovat ulkoilutapahtumista, musiikkitapahtumista, toritapahtumista ja retkistä, joissa on ollut vipinä ja hyvää mieltä ihmisten tutustuesssa toisiinsa. Osa toivoo, että iloisia kansallisia juhlapäiviä heräteltäisiin henkiin paikallisin tapahtumin. Päiväkodeista voitaisiin ottaa mallia siinä, miten eri kulttuurien juhlapäiviä huomioidaan. Samalla toivotaan, että kankea lupabyrokratia ei estäisi erilaisten tapahtumien toteuttamista, jolloin niitä olisi helpompi järjestää myös vapaaehtoisvoimin.

Harrastusten pyörittäminen ja tapahtumien järjestäminen vaati usein joidenkin aktiivisten ihmisten ponnistelua. Dialogeissa esitettiin kysymys, miten ihmisiä voitaisiin houkutella antamaan enemmän aikaansa muiden hyväksi.

”Ihmiset ovat tavallaan itsensä vihollisia ja eivät tunnista, että saisivat rikkautta elämänsä tekemällä vapaaehtoistyötä.”

”Lenkillä pysähdytään kohtaamaan toisen koira ja juttelemaan hetkeksi. Kohtaajina ovat eri-ikäisiä ihmisiä niin lapsista vanhuksiinkin ja näissä kohtaamisen tilanteissa käydään jopa hämmentävän syventäviä keskusteluita esimerkiksi yksinäisyydestä ja omista elämäntilanteista ja -tarinoista.”

Luonto ja taide

Dialogeissa puhuttiin myös toisten ihmisten kohtaamisesta luonnon ja taiteen äärellä. Luonnossa uusia ihmisiä voi kohdata neutraalisti, eikä taustoilla ole väliä. Pienillä poluilla tervehditään ja ollaan ystävällisiä, ja usein keskustelukin lähtee helposti käyntiin. Myös eläimet ja lemmikit yhdistävät.

Taide puolestaan voi muodostaa sekä konkreettisen että symbolisen tilan ihmisten kohtaamiselle. Erilaisten ja erimielisten ihmisten kesken *‘taide voi olla myös se tila, jossa kestätään epämukavuus ja voidaan kohdata’*.

”Kun ihmiset kokoontuu taiteen ääressä, meidän ei tarvitse puhua meidän arvopohjasta, vaan me puhutaan siitä taiteesta ja mitä se herättää ja ne tunteet ja mikä meitä puhuttelee.”

Jotkut keskustelijoista huomauttavat, että monet historiasta kumpuavat, kulttuuri-perintöömme liittyvät tarinat ja kuvastot voivat myös olla ulossulkevia. Tarvitaan moninaisia kulttuurisia identiteettejä ja tarinoita, joissa linkitetään historiaa ja perinnettä uusiin, erilaisiin ja erinäköisiin suomalaisiin yhdistäviin asioihin. Näin myös pidetään pienen kansakunnan kulttuuriperintö elävänä ja merkityksellisenä.

”Taiteella on kauhean suuri merkitys identiteettien rakentajana ja inhimillisen yhdistämisen välineenä. Ja silloin kun se inhimillinen yhdistäminen tapahtuu, taide pystyy rakentamaan sellaisia identiteettejä, jotka ovat avoimia eikä poissulkevia.”

Käytännöt

Yhteisöjen rakentaminen

Mikään yhteisö ei synny tai pysy elinvoimaisena itsestään. On oltava ihmisiä, jotka ideoivat, organisoivat, kutsuvat muita mukaan ja kantavat vastuuta yhteisistä asioista. Kansallisissa dialogeissa oli mukana monia tällaisia ihmisiä, joita yhdisti halu vaikuttaa kanssaihmiin ja auttaa muita.

Dialogeissa pohdittiinkin sitä, kuinka ihmiset löytäisivät mukaan mielekkäiden yhteisöjen toimintaan.

**"Tää onkin ihan ydinasia!
Mistä löytää ne hiljaiset
yhteisöt, mistä tietää
ketkä muut tekee tai
haluais tehdä jotain
samaa?"**

Yksi keskustelija muisteli kierroksia, joita hänen kotikaupungissaan aikanaan järjestettiin uusille asukkaille yhdistyksiin ja muuhun toimintaan tutustumiseksi. Ei

pidä olettaa, että kaikki jo tietävät, mitä hyvää omalla asuinalueella tehdään. Sen sijaan asioista pitää aktiivisesti tiedottaa erilaisissa kanavissa, ja viestinnässä olisi tärkeää ottaa huomioon *'kaikenlaiset ja kaikenkieliset'*.

Eräät keskustelijat kertoivat havainneensa, että henkilökohtainen kutsuminen ihmiseltä ihmiselle on tehokkain tapa saada muita osallistumaan: *'Ihminen tulee mukaan, kun siltä kysytään suoraan, kun heillä on tunne, että heidät halutaan paikalle'*.

Henkilökohtainen ote korostuu entisestään silloin, kun halutaan mukaan vaikeissa elämäntilanteissa olevia ihmisiä, vaikkapa ulkopuolisuutta kokevia maahan muuttaneita tai mielenterveyden kanssa kamppailevia henkilöitä. Juuri silloin voi olla jo itsessään merkittävää, että sinut kutsutaan mukaan johonkin. Dialogeissa todettiin, että *'kaikki kamppailevat ihmiset tarvitsisivat jonkun kutsumaan heidät mukaan'*.

Erityisesti tärkeänä pidettiin kotiin jääneiden nuorten tavoittamista. Korona-ajan seurauksena kodeista on tullut "viihdekeskuksia", joista voi joskus olla korkea kynnys ulkomaailmaan:

”Aktiivisia nuoria kyllä kohtaa urheiluseuroissa ja muissa, mutta erityisesti ne nuoret, jotka eivät ole missään. Miten voidaan imaista mukaan ja mikä rooli on viestinnässä, mikä on nuorten viestintäkanava, niin houkutteleva että 21 v nuori tulisi kotoaan muualle?”

Erilaisiin vähemmistöihin kuuluville osallistujille on tärkeää, että yhteisöjen toiminnassa on mukana heidän kaltaisiaan ihmisiä.

”Monelle vähemmistöön kuuluvalla on kynnys hakeutua yhteiskunnallisten asioiden pariin. Itse olen rohkea. Mulla ei ole ollut yhteiskunnallista roolimallia, joten oon ehkä sellainen nyt mun työssä nuorille. Ja se kokemus lapsille on varsinkin tosi tärkeä välittää, että mun näköiset lapset voi kuulua mukaan.”

Yhteisöjen aktiivisella rakentamisella nähtiin olevan voimallisia vaikutuksia yksilöiden elämään ja koko yhteiskuntaan. Dialogeihin osallistuneiden nuorten sanoin: toivon luominen ja yhteisöjen rakentaminen kulkevat käsi kädessä. Yhteisöllisyydestä ja osallisuudesta voi parhaimmillaan seurata itseään myönteisiä luottamuksen kehiiä.

”Jos on osa jotakin yhteisöä, niin todennäköisesti tulee kohdatuksi, niin tulee sellanen olo, et on tärkeä ja on mukana tässä, ja sitä myöten myös ehkä haluaa olla jollakin tavalla hyödyksi ja hyväksi sille yhteisölle.”

Esteettömyys ja saavutettavuus

Yhteiskunnassamme on monia ihmisiä, joiden elämässä on erilaisia esteitä yhteen tulemisessa. Konkreettisia siltoja kaikkien osallisuudelle voi rakentaa yhteisten tilojen esteettömyydellä ja saavutettavuudella. Monet tilat voidaan saada saavutettavimmiksi hyvin pienilläkin toimenpiteillä.

Vammojen kanssa elävät osallistujat esimerkiksi toivovat, että tilojen ja tapahtumien esteettömyydestä ja saavutettavuudesta olisi etukäteen tarjolla tietoa. Silloin ei tarvitse erikseen kysellä ja huonoimmassa tapauksessa mennä paikan päälle todetakseen, ettei pääsekään mukaan.

Dialogeihin osallistuneet neurokirjolla olevat henkilöt ja heidän läheisensä valottivat esteettömyyttä toisenlaisista näkökulmista. Kaikki eivät voi mennä hälyisiin kahviloihin tai kauppakeskuksiin, kirkkaasti valaistuihin tiloihin tai voimakkaita haasteita käyttävien ihmisten seuraan. Osa osallistujista toivoi esimerkiksi kauppakeskuksiin rajattuja aikoja hiljaiselle asioinnille, palveluihin taustameluttomia odotustiloja ja uimahallien pukuhuoneisiin himmeämpiä valoja. Kaikki eivät myöskään kykene katsomaan silmiin toiselle puhuessaan, ja jotakuta voi helpottaa räplätä tuttua esinettä keskittyessään. Pienimuotoisessa ryhmätoiminnassa tällainen kuormitus pysyy paremmin hallussa.

Toiminnan maksuttomuus puolestaan tukee taloudellista saavutettavuutta. Monissa harrastuksissa on kausimaksujen ja tarvittavien varusteiden vuoksi iso hintalappu, joka karsii mahdollisia osallistujia. Osallistujat pitävät hyvänä käytäntönä, että erilaisia harrastuksia voi matalalla kynnyksellä käydä kokeilemassa maksutta ilman, että heti tarvitsee sitoutua jäsen- ja kausimaksuihin.

Moninaisuus ja monikielisyys

Monet dialogien osallistujat toivovat yhteiskunnassa aktiivista moninaisuuden edistämistä:

”Moninaisuuteen eteen pitäisi toimia aktiivisesti, samalla tavalla kuin rasismien torjunnassa. Ei riitä, että sanoo: en ole rasisti, vaan pitäisi aktiivisesti toimia. Ja samalla tavalla moninaisuudesta. Ei riitä, että sanot, että moninaisuutta on olemassa, vaan moninaisuutta pitää edistää.”

Tunnistamalla erilaisista taustoista tulevia ihmisiä yhteen tuovia asioita ja rakentamalla niiden varaan ’me saataisiin tämä muuttuva yhteiskunta toimimaan, jotta polarisaatio saisi vähemmän tilaa’. Tällaisia yhdistäviä asioita voi löytää vaikkapa urheilusta, ruuasta, harrastuksista ja kulttuurista. Niiden kautta voidaan myös aktiivisesti tuoda yhteen maahan muuttaneita ja Suomessa syntyneitä ihmisiä.

”Esimerkiksi harrastustoiminnassa usein hälvenee oma tausta ja se on luonnostaan tosi monikulttuurista, mutta siitä ei tehdä numeroa. Siellä on saavutettu se taso, että pelaaja kohdataan pelaajana.”

Osallistujat kaipaavat myös enemmän sukupolvien välisiä kohtaamisia, jossa eri-ikäiset ihmiset tapaavat toisiaan arjessa. Kaikilla ei ole omassa perhepiirissä isovanhempia tai lapsenlapsia, jolloin eri sukupolvet voivat jäädä toisilleen etäisiksi. Samaan aikaan on valtavasti nuoria, jotka tarvitsevat kuuntelevien aikuisia, ja aikuisia, jotka kokevat yksinäisyyttä. Eri ikäisten kokemukset ja näkökulmat voisivat rikastaa ymmärrystämme maailmasta ja tuoda kaikille osapuolille uusia näköaloja.

”Määkin ku oon jo mummo heidän näkökulmastaan niin luulen, että meillä olisi oppimista. Toinen toisiltamme.”

Samaan aikaan kun kuplautuminen etäännyttää ihmisiä toisistaan, tarvitaan myös ”myönteisiä kuplia”. Myönteisissä kuplissa on turvallista olla avoin, jakaa omasta itsestä ja heittää huumoriakin.

Keskusteluun nousivat tässä yhteydessä turvallisemman tilan periaatteet, jotka herättävät osallistujissa erilaisia reaktioita. Yleisesti ajatellaan, että kaikilla ihmisillä pitäisi olla paikassa kuin paikassa turvallinen olo omana itsenään, ja yhteiset pelisäännöt tukevat tätä. Joitakin kuitenkin kummastuttaa, kuinka *’turvallisuuden ja moninaisuuden hyväksymisen pitäisi olla normaalia eikä sitä varten pitäisi olla laadittuna erityisiä sääntöjä ja periaatteita’*. Toisilla taas on kokemuksia siitä, että loukkaamisen pelossa jätetään tärkeitä asioita

sanomatta, jos *’turvallisen tilan nimissä ei voi puhua oikein yhtään mistään’*. Yksi osallistuja kiteytti turvallisuuden merkityksen seuraavasti:

”Turvallisuus ei tarkoita sitä, että pitäisi olla hyvin helppoa vaan sitä, miten voisi tuoda esiin kivuliaitakin asioita, purkaa suojauksensa ja tuoda vaikeita asioita esiin. Meillä on ennakkoluuloja, se on vaikeaa, niin on turvallista olla koskematta siihen – ei näin, vaan miten voisi olla sellainen ympäristö, jossa on turvallista laskeaa suojaukset.”

Keskustelijat ajattelevat monikielisyyden lisäävän yhteisten tilojen ja toimintojen saavutettavuutta. Mitä monikielisempi viesti, sitä saavutettavampi se on kaikille. Ilman sujuvaa suomen kieltä perusasiatkin, kuten ruokaostosten tekeminen, lääkärissä käynti tai lasten koulunkäynnin tukeminen, voivat ovat hankalia – työllistymisestä puhumattakaan. Kouluissa ja muissa palveluissa tarvitaankin tulkkeja ja tukea kielen oppimiseen. Osallistujat toivovat, että suomen kieltä osaamattomia maahan muuttaneita ei leimattaisi kielitaidottomiksi, sillä moni heistä puhuu useita kieliä. Miten voisimme hyödyntää eri kieliin liittyvää kulttuurista ymmärrystä?

Asenteet

Avoin ja utelias mieli

Kansallisten dialogien keskustelijat ajattelevat, että siltojen rakentumiseen tarvitaan avointa ja uteliasta mieltä. On oltava avoin keskustelulle ja taitoa kuunnella. Näin on mahdollisuus kohdata ihminen ihmisenä ja löytää yhdistäviä asioita.

Avoin ja utelias asenne voi toteutua jo aivan arkisissa kohtaamisissa. Yksinkertainen kysymys ”Mitä sinulle kuuluu?” voi joskus olla tärkeä.

”Yksi silloinen kolmasluokkalainen poika kysyi, että ’hei reksi, mitä sulle kuuluu?’ Mä oikein havahduin siihen ja sitten mä kerroin muille oppilaille, että tuntui tosi mukavalta, että joku on kiinnostunut kuulumisesta. (...) ja sen jälkeen siis ihan valtavasti oppilaat myös alkoi tervehtii. Siis se nousi ihan sfääriin. Se lähtee pienistä asioista.”

Myös toisten kuuntelu nähtiin avaimena yhteyden luomiseen:

”Kuuntele, kuuntele, kuuntele. Se oli todella yksinkertainen ja tärkeä oivallus itselle. Ei mun tarvitse tietää, mä voin kuunnella. Se muutti todella paljon minussa.”

Parhaimmillaan keskusteleminen synnyttää vertaisuuden ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. Tärkeinä pidettiin myös pysähtymistä näihin kohtaamisen hetkiin sekä pieniäkin myötätunnon eleitä. Levollinen läsnäolo ja välittävä tunnelma mahdollistavat myös vaikeista asioista puhumisen. Pelkkä vaikeista asioista toiselle puhuminen voi synnyttää kokemuksen, ettei niiden kanssa ei olekaan yksin.

Ihmisten on myös selvittävä niistäkin tilanteista, joissa hyvin erilaiset arvomaailmat ja maailmankatsomukset kohtaavat. Tämä on mahdollista, *‘jos säilyy kunnioitus siellä taustalla’*. Yhdessä dialogissa tätä ajatusta kehiteltiin pidemmälle: Voisiko erilaisuus jopa yhdistää ihmisiä? Ehkäpä voi, mikäli sitä lähestytään uteliain mielin mahdollisuutena oppia.

Osa keskustelijoista kertoi haluavansa tietoisesti ylläpitää myönteistä ihmiskuvaa ja uskoa siihen, että suuri osa ihmisistä pyrkii hyvään. Liian usein huomio keskittyy kaikkeen siihen mikä meitä erottaa, vaikka yhdistäviäkin asioita löytyisi.

”Jos me halutaan rakentaa turvallista ja hyvää yhteiskuntaa meille ja meidän lapsille, niin meidän on pakko tehdä jotain, että yhteenkuuluvuuden tunne lisääntyy ihan kaikkien ihmisten kesken.”

Toisista välittäminen ja yhdessä ponnistelu

Erilaiset auttamisen ja avun saamisen hetket avaavat keskustelijoiden mukaan yllättäviäkin kohtaamisen mahdollisuuksia. Kyse voi olla arjen pienistä teoista: kaupassa autetaan ottamaan tavaroita ylähyllyltä, kadulla autetaan kaatunutta tai lasta autetaan kellahtaneen pyörän kanssa. Keskustelijoilla oli kokemusta myös laajemmista kriisitilanteista, joissa rakennettiin hätämajoitusta turvapaikanhakijoille tai autettiin tulvissa tai tulipalossa kärsineitä. Nämä tilanteet toivat myös auttajat yhteen.

Ihmisiä yhdistävät myös yhteiset uhat. Dialogeissa kuvattiin yhteisiä ponnisteluja muun muassa oman kotipaikkakunnan palveluiden säilyttämiseksi, avun organisoimiseksi ukrainalaisille, Venäjältä tuleviin uhkiin varautumiseksi, kestävän kehityksen edistämiseksi ja sivistyksen puolustamiseksi.

Haastavat ajat uhkakuvineen tekevät yhteiset ponnistukset monille aiempaaakin tärkeämmiksi. Yhdessä keskustelussa kuitenkin kysyttiin, että tarvitaanko yhteen tulemiseen aina jokin uhka. Vaikuttaa siltä, että meidän on uhkiin varautumisen ohella ymmärrettävä yhä selvemmin myös ne asiat, joita haluamme uhkia vastaan puolustaa ja ne, joita toivoimme yhdessä vielä luovamme.

Kokemuksia dialogista

”Siinä tapahtuu jotain, se toinen onkin ihminen, se on sellaista polarisaation purkua mikroskaalassa.”

”Emme tänään katsoneet toisiamme asemiemme tai projektiemme kautta, vaan ihmisinä. Jos meillä olisi tällaisia keskusteluja edes kerran vuodessa, kaikki olisi toisin.”

”Ne samat tahot saattavat haukkua toisiaan somessa, mutta kun me ollaan siinä kehollisesti läsnä ja kohdataan toisia, niin voidaan oikeasti keskustella ihan hyvin ja ymmärtääkin toista.”

”Viranomaisprosesseilla emme saa tällaisia ajatuksia esiin. Ihmisyys ei tule muuten esiin.”

”Tuli fiilis siitä, että jo tämä lyhyt keskustelu toi meitä yhteen.”

5 Johtopäätökset ja suositukset

Kansallisissa dialogeissa esiin tulleet ihmisten väliset jakolinjat voivat syventyessään johtaa negatiivisiin kierteisiin, jossa osallisuuden ja luottamuksen puute entisestään lisää yksilöiden ja ryhmien etäännyttymistä toisistaan. Siksi on tärkeää tunnistaa ihmisiä erilleen vievät voimat – olipa kyse maantieteellisistä, taloudellisista tai kulttuurisista tekijöistä. On myös aktiivisesti pyrittävä rakentamaan ihmisten välisiä yhteyksiä. Niistä kasvavat yhteenkuuluvuus, yhteisöllisyys ja yhteisöt.

Kansalliset dialogit osoittavat, että omassa arjessaan ja kohtaamisissaan ihmiset eivät koe olevansa niin kaukana toisistaan, kun usein kuvitellaan. Monilla on halua kohdata erilaisia ja erilaisista taustoista tulevia ihmisiä. Kansalaisilla on myös syvällistä ymmärrystä siitä, miten yhteenkuuluvuutta voidaan vahvistaa. Tämä kyvykyys saattaa jäädä usein hyödyntämättä. Syynä voivat koko yhteiskunnan tasolla olla yksilösuorituksia korostava kulttuuri ja median ja julkisen keskustelun vastakkainasetteluja ruokkiva tyyli.

Monissa yhteisöissä ja organisaatioissa vaikuttavat myös ajan ja resurssien puute, toimintamallien jäykkyys ja hyvien käytäntöjen jääminen näkymättömiin.

Julkishallinnon rooli on pitää yhteiskuntaa koossa. Kunnat, hyvinvointialueet ja valtionhallinto voivat omalla toiminnallaan mahdollistaa demokraattisia kohtaamisia⁵, joissa kansalaiset tulevat kuulluksi ja kohdatuksi. Näinä haastavina aikoina julkishallinto voisi toimia entistä voimallisemmin kansalaisten ja kansalaisyhteiskunnan omaehtoisen, ihmisiä yhteen tuovan toiminnan tukena. Tähän ehdotamme kolmea konkreettista toimenpidettä.

1. Kansalaisten kokemuksista oppiminen. Kansalaiset ja yhteisöt ovat usein itse parhaita asiantuntijoita omien tarpeidensa ja niihin tarvittavien ratkaisujen suhteen. Tämä vaatii julkishallinnolta luottamusta kansalaisiin ja halua oppia heidän kokemuksistaan sekä rohkeutta antaa tilaa kokeilla ja oppia yhdessä.

2. Fyysisten kohtaamispaikkojen tarjoaminen. Kun lukuisat erilaiset seikat etäännyttävät kansalaisia toisistaan, tarvitaan ihmisiä yhteen kokoavia fyysisiä tiloja. Julkishallinto voi ottaa aktiivisen roolin tällaisten tilojen tarjoamisessa. Samoin jo olemassa olevat tilat voidaan muokata vastaamaan paremmin erilaisten yksilöiden ja ryhmien kohtaamisia.

3. Ilmapiirin muuttaminen – toivoa ja rohkeutta. On tärkeää pohtia, kuinka kansalaisista ja yhteiskunnasta puhutaan ja viestitään. Voidaanko se tehdä tavalla, jossa tietoisesti rakennetaan yhteyttä ja vältetään vastakkainasettelua? Miten toimitaan siten, että tunnustetaan haasteet, mutta kutsutaan kansalaisia yhdessä ratkaisemaan niitä? Tarvitaan selkeää viestiä siitä, että tässäkin haastavassa maailmanajassa meillä on mahdollisuus toimia ja ponnistella yhdessä.

Suomen demokraattinen yhteiskunta on puolustamisen ja jatkuvan uudistamisen arvoinen. Siihen tarvitaan meidän kaikkien panosta. Jokainen ansaitsee tulla kutsutuksi mukaan tähän yhteiseen ponnistukseen.

⁵ <https://www.sitra.fi/julkaisut/demokraattisten-kohtaamisten-kasikirja/>

Liite: Aiemmat Kansalliset dialogit

Kevät 2024: Turvallisuus ja luottamus

Kansallisissa dialogeissa kevätkaudella 2024 keskusteltiin Suomessa asuvien ihmisten kokemuksista turvattomuudesta, turvallisuudesta ja luottamuksesta. Dialogeja järjestettiin ympäri Suomen 111. Keskusteluihin osallistuneet 1130 henkilöä tulivat erilaisista sosiaalisista ryhmistä, kulttuurisista taustoista ja ammateista. Iältään he olivat viisivuotiaista esikoululaisista yhdeksänkymmppisiin osallistujiin.

Dialogien kirjausten pohjalta laaditussa yhteenvetoraportissa piirretään näkyviin keskusteluissa hahmottuva "turvattomuuden maantiede". Se paikallistaa kansalaisten kokemia turvattomuuden alueita ja esittää niiden syitä ja seurauksia eri yksilöiden elämässä. Tämän rinnalla kuvataan dialogien osallistujien tunnistamat "luottamuksen lähteet", joiden avulla vahvistetaan ihmisten luottamusta heidän omassa elämässään, suhteessa toisiinsa ja yhteiskuntaan. Nämä kaksi rinnakkaista näkymää yhteiskuntaamme muodostavat kokonaiskuvan, jossa turvattomuus on selvästi kasvanut, mutta jossa keinot turvan ja luottamuksen rakentamiseen ovat yhä ulottuvillamme.

Tärkeimmät johtopäätökset kevään 2024 Kansallisista dialogeista ovat:

1. Kansalaisten kokema turvattomuus on lisääntynyt. Tämä näkyy erityisesti heikompana luottamuksena yhteiskunnan turvaverkkoihin ja oman elämän ennakoitavuuteen. Lisääntynyt ennakoimattomuus ja turvaverkkojen koettu rapautuminen kaventavat monen ihmisen luottamuksen piiriä ja asettavat yksilöt eriarvoiseen asemaan sen perusteella, minkä verran heidän lähipiirissään on saatavilla tukea ja apua.
2. Turvattomuus ja sen synnyttämä epävarmuus ravistelevat samanaikaisesti monia eri elämänalueita: työtä ja toimeentuloa, hyvinvointia ja hoivaa, yhteiskunnan yhtenäisyyttä, tiedon merkitystä ja luotettavuutta, kansainvälisiä suhteita ja viime kädessä myös planeetan elinehtoja. Useat huonoista muutoksista tuntuvat pysyviltä ja ihmisten on yhä vaikeampi uskoa siihen, että tulevaisuudessa asiat olisivat jossain vaiheessa taas paremmin. Epävarmaan tulevaisuuteen suuntaaminen muuttuu entistäkin vaikeammaksi, jos ihmiset eivät kykene luottamaan toisiinsa ja yhteiskunnan kannattelukykyyn.

3. Lisääntyneen turvattomuuden keskellä kansalaisilla on vankkoja käsityksiä siitä, miten rapautuvaa luottamusta voidaan korjata ja samalla vahvistaa turvallisuuden tunnetta. Luottamusta voidaan rakentaa monella tasolla: auttamalla ihmisiä huolehtimaan omasta toimintakyvystään, luomalla yhteisöjä rakentavia kohtaamisia, vahvistamalla kansalaisten osallisuutta ja hallinnon parempaa ymmärrystä päätöksenteon pohjaksi, sekä tekemällä näkyväksi myönteisiä kuvia tulevaisuudesta. Päättäjien ja hallinnon on tärkeää huomioida, että kansalaisten kokemukseen turvallisuudesta ja turvattomuudesta yhteiskunnassa vaikuttavat ennen kaikkea heidän arkensa konkreettiset olosuhteet, julkisten palveluiden saatavuus ja toimivuus sekä poliittisen päätöksenteon oikeudenmukaisuus.

Syksy 2023: Yhdessä ja yksin

Kansallisissa dialogeissa syyskaudella 2023 keskusteltiin aiheesta "Yhdessä ja yksin". Ympäri Suomea järjestetyissä 68 dialogissa rakennettiin 650 keskustelijan voimin aikalaiskuvaa yhteisöistä ja kohtaamisista nykyhetken Suomessa.

Yhteenvedossa kuvataan, miten ihmiset hahmottavat sosiaalisten sidosten merkitystä omassa elämässään, ja millaisia ovat suomalaisten yhteisöjen kipupisteet ja elämäntilanteet, joissa ihmiset ovat vaarassa pudota yhteisöjen ulkopuolelle. Dialogeissa syntynyt kokemustieto valottaa sitä, millainen merkitys ihmisille on lähiyhteisöillä kuten perheellä, ystävillä, työpaikalla, koululla ja harrastusyhteisöillä. Samalla rakentuu myös laajempi näkömä suomalaiseen yhteiskunnan erilaisiin sosiaalisiin kerrostumiin, joihin moni kokee kuuluvansa, mutta joiden ulkopuolelle osa tuntee jäävänsä.

Tärkeimmät johtopäätökset syksyn 2023 Kansallisista dialogeista olivat:

1. Elämme aikaa, jossa etenkin digitalisaatio, hybridityö, erilaiset kriisit ja julkisten palveluiden uudelleenorganisointi vaikuttavat tapoihimme kohdata toisiamme ja toimia yhteisöinä. Tämän rinnalla meillä on yhä enemmän poliittisia ja yhteiskunnallisia haasteita, jotka jakavat ihmisiä leireihin. Ihmiset kokivat, ettemme ole pitäneet yhteisöistämme riittävästi huolta, jonka seurauksena monet yhteisöt ovat vaarassa rapautua.
2. Dialogit tekivät näkyväksi erilaisia elämänkaaren vaiheita, jossa kuka tahansa voi kokea vaikeuksia kiinnittyä uusiin yhteisöihin. Samalla on havaittavissa suurta ihmisjoukkoa koskevaa pysyvää ja kasautuvaa yksinäisyyttä. Mitä enemmän yhteisöt rapautuvat, sitä voimakkaammin se iskee juuri haavoittuvimmissa elämäntilanteissa eläviin ihmisiin. Yhteisöjen rapautuminen myös heikentää sekä yksilöiden että yhteiskunnan kriisinkestävyyttä.
3. Tarvitsemme kulttuurin ja ajattelun muutoksen, jossa yhteisöihin kiinnitetään huomiota, niihin panostetaan ja niitä johdetaan tietoisesti. Tällainen muutos edellyttää yhteisötoimijuutta, eli ymmärrystä, kyvykkyyttä ja halua yhteisöjen rakentamiseen ja johtamiseen. Myös julkisella vallalla ja palveluilla voi olla nykyistä vahvempi rooli yhteisöllisyyden tukijana ja mahdollistajana, sekä hedelmällisen maaperän muokkaajana kansalaisten omaehtoiselle yhteisötoimijuudelle.

Kevät 2023: Epävarmuudessa eläminen

Kevään 2023 Kansallinen dialogi ”Elämä epävarmuudessa” piirsi kuvan noin 660 henkilön kokemuksista epävarmuudessa elämisestä. Kansallisen dialogin osallistujajoukko oli moninainen, joten yhteenvedossa kuuluvat eri ikäluokkia, ammattiryhmiä ja kulttuurisia taustoja edustavien ihmisten äänet. Yhdessä niistä muodostui kattava kokonaiskuva kansalaisten tavoista ymmärtää ja käsitellä nykyhetkeä, jossa erilaiset kriisit seuraavat toisiaan.

Yhteenvedosta voidaan lukea, miltä epävarmuus tuntuu eri yksilöiden elämässä ja millaisia merkityksiä ihmiset sille antavat. Samalla dialogien tuottama kokemustieto näyttää, millaisia syy-seuraussuhteita osallistujat liittävät kokemuksiinsa epävarmuuksiin. Saamme käsityksen siitä, mihin kaikkeen vaikkapa taloudellinen, terveyteen liittyvä tai globaaleista kriiseistä nouseva epävarmuus vaikuttaa ihmisten elämässä. Näin muodostuu ymmärrystä myös siitä, miten vaikutukset eroavat yksilöiden taustojen ja elämäntilanteiden mukaan.

Tärkeimmät havainnot kevään 2023 Kansallisesta dialogista olivat seuraavat:

1. Valtaosa keskusteluihin osallistuneista kansalaisista koki epävarmuuden lisääntyneen elämässään. Epävarmuuden koettiin lisääntyneen omassa arjessa, yhteiskunnassa ja globaalisti.
  2. Epävarmuutta aiheutti myös se, että yhteiskunnallisten vastakkainasettelujen koettiin lisääntyneen ja kansallisen yhteishengen nähtiin olevan koetuksella.
  3. Epävarmuus kohtelee eri elämäntilanteissa olevia ihmisiä eri tavoin. Epävarmuus kasaantui erityisesti taloudellisesti, sosiaalisesti tai terveydellisesti haavoittuvassa elämäntilanteessa eläville ihmisille.
  4. Lisääntyneen epävarmuuden seurauksena monet kokivat uskonsa tulevaisuuteen heikentyneen. Tulevaisuudessa huoletti erityisesti lasten ja nuorten pärjääminen, hyvinvointivaltion ja sen palveluiden rapautuminen sekä globaalit kriisit koskien taloutta, sotia, demokratian tilaa ja planeetan kantokykyä.
- Tärkeimmiksi epävarmuudessa elämistä helpottaviksi tekijöiksi nousivat yhteisöllisyys, arjen hyvinvointitaidot ja omiin arvoihin nojaava toiminta.

Kirjoittajat

Julkaisun kirjoittajat KTT Elina Henttonen (Valtaamo Oy), Janne Kareinen (Aretai Oy/DialogiAkademiat) ja TT, FM Kai Alhanen (Aretai Oy/DialogiAkademiat) ovat kokeneita dialogin ammattilaisia, joilla on monipuolinen kokemus laadullisesta analyysistä sekä dialogien fasilitoinnista, dialogisen kokemustiedon hyödyntämisestä, dialogiosaamisen kouluttamisesta ja dialogimenetelmien kehittämisestä Suomessa ja kansainvälisesti.

**KANSALLISET
DIALOGIT**